

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ezechielis Spanhemii Dissertationes De Praestantia Et Usu Numismatum Antiquorum

Spanheim, Ezechiel

Amstelodami, 1671

De Titulo Tribunitiae Potestatis, & ejus Praerogativis. De Consulatu Augustorum perpetuo, Processu & pompa Consulari è Nummis & Auctoribus. De Proconsulatu Caesarum, qualis & unde declaratus; in ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-12878

Aurelianus; & Julianus ut Pontifex Maximus, quorundam Sacrorum procurationem sibi vindicat, ἐγὼ τῶν τῶν ἐπειδὴ περ εἰμι καὶ μὴ τὰ πύργια ΜΕΓΑΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ, Ego proinde quandoquidem sum juxta leges patrias MAGNUS PONTIFEX; quod & in alia Epistola testatur cuidam Sacerdoti nuncupata, & quam cæteris quin Pontificis appellationem sibi ipsimet Julianum tribuisse, docet nos Socrates, καὶ ἐαυτὸν ΑΡΧΙΕΡΕΑ ἀνέμασεν. Unde utique Libanius, gaudere Julianum Sacerdotis haud minus quam Imperatoris nomine, non frustra videtur alicubi prædicare. Cæterum eandem appellationem in Nummis certe illorum temporum insolitam retinet quoque nummus aureus M. Constantini, ubi P. M. seu Pontificis Maximi titulus cum reliqua honorum congerie adscribitur. Sicut vero ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ vel ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΜΕΓΙΣΤΟΙ in Græcis Cæsarum Nummis & Lapidibus vocantur Romanorum Cæsares, sic etiam Vestalium Maxima Ἀρχιεραία apud Dionem dicitur. Ita factum ut eadem ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ appellatio quam Christo tribuunt prisca Ecclesiæ Doctores Clemens Romanus, Origenes, alii, dein translata sit promiscue ad Christianorum Antistites, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, quo nomine & Vigilium Romanum & Paulum Alexandrinum Præsules, præter alios vocat in Arcana Historia Procopius. Ex eodem fonte profluxerunt postea inversa ΙΕΡΑΡΧΗΣ & ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ nomina, inter quæ discrimen illud statuit Auctor scholiorum ad opera Dionysii vulgo Areopagitæ, ut ΙΕΡΑΡΧΗΣ Sacrorum curam, ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ Sacerdotum magisterium capessat, prior nempe τῶν ἱερῶν, posterior τῶν ἱερῶν ἀρχῶν.

DE TRIBUNITIA POTESTATE supra vidimus, qua ut summi fastigii vocabulo, annos Principatus

Hist. Eccl.
l. VIII. c. 1.
Panegy.
Jul. p. 245.

In Gaza
Cardinal.
Leopold.
Medic.

Lib. LXXIX.

Maxim. in
Schol. ad l.
1. de Cœl.
Hier.

De Titulo
TRIBUNI-
TIÆ POTE-
STATIS.

tus passim in Nummis Cæsarum distinctos nosti. Ut manifeste ii demum arguunt, quam vere à Dione sit adfertum, juxta eandem imperii sui annos à Cæsaribus numerari. Perpetuam nempe illam potestatem semel susceptam gerebant Cæsares, quomodo & eam vocat in Hadriano Spartianus, *ad PERPETUAM Tribunitiam Potestatem omen sibi factum*; ita tamen ut quotannis eandem cum Tribunis plebis renovarent, sicut cum Dionis auctoritas, tum Nummorum conspectus probat. Adeo ut nec Tiberium, cui ad quinquennium delatam illam scribit Suetonius, abstinuisset ab eadem in singulos annos illius quinquennii & sequentium etiam renovanda, ex iisdem constet contra quam viris doctis placuit. De Vespasiano observat idem Suetonius eandem Tribunitiam potestatem recepisse, quod vix hodie ex illius Nummis colligas, qui ab initio principatus eandem illi deferunt, & quidem ad numerum usque TRIB. POT. X. quot illi anni imperii fuerunt. Communicatam vero ab Augustis eandem dignitatem cum designatis hæredibus, eoque exemplo summæ spei adnotos, quod tradunt nonnunquam Scriptores, ex Ælii, Aurelii, aliorumque Nummis observes, quibus

L. ÆLIUS CÆSAR TRIB. POT. COS. II. & Tacit. An-
 AURELIUS AUG. PII F. CÆSAR TRIB. POT. nal. III. 56.
 COS. II. Unde illud etiam eruas, annos Tribunitiæ potestatis in iisdem Nummis, non ab imperii exordio, sed ab initio illius fastigii vulgo signatos; adeo ut Tiberio, Neroni, Marco, Commodo, aliisque longe plures anni Tribunitiæ potestatis, quam imperii tribuantur. Exquisite vero hanc in rem raritatis Nummus M. Aurelii adhuc Cæsaris nondum Augusti, in cujus averfa parte Roma sedens galeata, cum adscripta gemina Tribunitia potestate, nempe TR. POT. VII

Tttt. 3 TR.

TR. POT. VIII. cujus egypti ad me transmissi gratiam
 Thomæ Chiffletio paternæ & fraternæ laudis æmulo
 habiturus est lector.

Adsumptum autem illud ab Imperatoribus nomen,
 non vero Tribunorum plebis, ex more illorum tempo-
 rum, quibus Potestas Tribunitia, Censoria, Consu-
 laris, pro dignitate Tribuni Plebis, Censoris, Consu-
 lis reperta; quorum prima signatur passim in Nummis
 Augustorum; altera in Nummis Domitiani. Hinc
 etiam discrimen haud leve hujus Tribunitiae Potestatis &
 Tribunorum Plebis observes. Primo, quod illa Patritio-
 rum, quales necesse erat creari aut fieri Cæsares; hi
 Plebeius esset Magistratus, ad quem tamen Equites
 admissos ab Augusto; alicubi tradit Dio. Secundo,
 quod prior omnia imperia præemineret, ut supra ex
 Tacito vidimus; hi non item, qui infra Consulium &
 Prætorum fastigium censebantur. Tertio, quod in illa
 etiam intra primum ab Urbe milliare præsidium habe-
 rent opis ejusdem indigi; in Tribunis Plebis autem tan-
 tum intra Urbis pomeria. Quamquam & Tribunos
 Plebis nonnullos Imperatores legamus existisse, sed
 privatos etiamnum neque adhuc summi fastigii here-
 des aut consortes; puta Hadrianum; qui, auctore Spar-
 tiano, *Tribunus plebis factus est Candidato & Quadrato ite-*
 rum

Lib. LIV.

Dio. LIII.

rum Coss. aut Severum, qui *Tribunatum plebis Marco Imp. decernente promeruit*. Cæterum vi illius Potestatis Tribunitiæ, quæ *pars maxima regalis imperii* Vopisco alicubi vocatur, tria maxime Augustis competebant, è quibus duo observat Dio: Jus intercedendi amplissimum, unde Scauri apud Tacitum gratulatio, quod Tiberius *relationi Consulum jure TRIBUNITIÆ POTESTATIS intercessisset*; alterum ut essent Sacrosancti, quare J. Cæsar interfectus Appiano & alibi Dioni *ὁ ἱερὸς καὶ ἀσπλάγξ* vocatur. His tertium accedit, Senatum eogendi facultas. Unde Tiberius rursus apud Tacitum legitur, solo *TRIBUNITIÆ POTESTATIS* edicto Patres in Curiam vocasse; & in eadem verba Tranquillus, *jure autem TRIBUNITIÆ POTESTATIS coactio Senatu*. Alioquin ampliata eadem facultas in Augusto peculiari Senatus decreto, ut quoties vellet Senatum convocaret, quod jam occupavit ad Suetonium *ὁ πρῶτος*.

CONSULUM etiam usurpatum pro arbitrio ab Augustis fastigium in eorundem Nummis passim expressum legitur. Origo autem illius moris à Sylla profecta, qui Dictaturæ quoque Consulatum præter morem adjecit. Unde factum observat Appianus, ut Romanorum Cæsares Imperatoriæ Majestati, Consulatus quoque adderent dignitatem. Immo cum florente adhuc Rep. Pompeius Consul sine collega novo exemplo fuisset renunciatus, inde etiam hoc Cæsaribus tributum liquet, ut soli Consules nonnunquam designarentur. Ita omnia reperias Imperatoriæ dignitatis incunabula in liberæ sed inclinantis jam Reip. sub unius arbitrium inductis novo exemplis. Neque perpetuum tamen eundem Cæsarum Consulatum præter Fastos iidem Nummi arguunt, qualem Scipioni olim sed recusanti delatum scribit Valerius. Unde cum J. Cæsari

In Tacito

Lib. 1111.

Annal. 1. 13.

Annal. 1. 7.

DE CON-
LATU CÆ-
SARUM.Bell. Civil.
lib. 1.

Lib. 14. 61.

CON-

Consulatus continuus esset decretus, aut juxta Dionem ad decennium, quartum tantum Consulatum admittisse dicitur à Suctonio; quem tamen refellit Nummi inscriptio apud Goltzium (modo illi fides constet) C. CÆSAR COS. QUINCT. IMP. SEXT. DICT. PERPETUO. Ita XIII. Consulatus Augusto illius Nummi cum Tranquillo tribuunt, quemadmodum germana Pontis Ariminensis inscriptio, ut legitur in vita magni Peireskii, non XIV. cum Tacito, aut apud Gruterum, & rursus Liberio v. non III. cum Tranquillo, eadem monumenta adjudicant. Vitellio tamen perpetuum Consulatum tribuit vetus lapis, cujus rei index quoque nummi infer. apud Goltzium A. VITELLIUS L. F. IMPERATOR COS. PERP. Ita Vitellii exemplo *assiduus Consul* ex Claudiani voto Honorius,

iv. Conf.
Honor.

His precor assiduus Consul, Mariique relinquo

Et senis Augusti numerum,

Lib. 1. c. 20.

Nov. cv.

haud aliter ac *assiduum* Flaminem Dialem ac *assiduus* Vestales vocat alicubi Livius, ratione perpetui utriusque Sacerdotii. Ita *jugis* quidam & *indefinens* Consulatus Cæsaribus tribuitur in Justiniani Novella, eo quod *Imperatori quidam jugis & indefinens Consulatus omnibus civitatibus & populis & gentibus in singulis que placent distribuendo advenit; aut cum ipse annuerit trabea, ideoque & Imperii Consulatus per omnia sit frequens & sceptris*. Alioquin eodem honore licet sæpius repetito, ad paucos vel menses, vel dies, vel horas etiam contenti vulgo Cæsares, mox ad alios illum transferri curabant. Exemplum illius moris invexit Augustus, quo ad plures Consularis trabea deferretur. Unde factum etiam, ut rursus invaluerit nata jam sub J. Cæsare celebris illa Consulatum ordinariorum & suffectorum origo, & à temporibus

ribus Imp. Claudii bimestres ut plurimum Consules pro annis evaserint. Duo nempe hic mutata sub Cæsaribus; unum, ut Consulatum ante tempus deponerent; alterum, ut absentes eundem inirent, quorum postremum de Augusto notat Tranquillus, & de Vespasiano ac Tito Tacitus. Quare etiam ne extra Consulatum deessent eidem Augusto & successoribus Consulibus prærogativæ, duo iterum sub eodem inducta reperio. Unum ut Consularis Potestas perpetua cum iure XII. fascium illi deferretur: Alterum ut extra Consulatum jus nihilominus haberet Relationis, quod Consulibus alias proprium juxta Polybium ac Dionem, & postea inter solitos Cæsarum honores receptum. Cæterum non adscripti solum diligenter in Nummis Cæsarum, Consulatum ab iis gestorum numeri, sed in nonnullis etiam rarioribus solemnibus Consularis Processus pompa. Hujus notæ duo insignes Lectori indicandi: Unus aureus magni Constantini, qui extat in Cimiarchio Cæsareo inscriptus FELIX PROCESSUS COS. VI. AUG. &c. Alter Maxentii, quem videas in Gaza Inclytæ Reginae, unde sequens ectypum sumus nacti, opportune nobis à laudato paullo ante Thoma Chiffletio subministratum.

Currum agnoscis Triumphalem quem trahunt quatuor Elephanti & Victoriæ desuper, quæ Coronam offert

V u u u

offert

offert Maxentio, cum inscriptione superiori haud ab-
 simili, FEL. PROCESS. CONSULAT. AUG. N.
 seu *Felix Processus Consulatus Augusti Nostri*. Inde vero
 tria continuo colligas. Primo, ut crudite monebat
 Chiffletius noster, Maxentii Consulatum, de quo ob-
 scura alias mentio, si unum forte excipias Anastasium
 Bibliothecarium, & Auctorem incertum de Praefectis
 urbis apud Onuphrium. Alterum, Maxentii Trium-
 phum de Alexandro Tyranno, cujus rei gestae histo-
 riam videre licet apud Zozimum: Tertium, factam
 sicut in superiori Constantini nummo, *Felicis Processus
 Consularis* mentionem, & signatam his monumentis
 perpetuam ejus rei memoriam. Proprium nempe hic
Processus seu procedendi vocabulum, de solempni Con-
 sulum pompa, qua die magistratum illum inibant. Ita
 de Honorio Consule Claudianus,

De III.
 Conf. Ho-
 nor.

— PROCEDE SECUNDIS

Alitibus,

quo *Felicem* nempe illi *Processum*, juxta superiores Num-
 mos, auguratur. Sic in Fragmento nondum edito no-
 tarum veteris alicujus Grammatici in Ciceronis Ora-
 tiones, quod tractare mihi licuit in instructa ab opti-
 mis & antiquis libris Bibliotheca viri magni Isaaci Vos-
 sii, illud observabam ad Verrinas, *Quasturam intelli-
 gimus, nam omnes ceteri magistratus Kal. Jan. PROCEDE-
 BANT, soli vero Quastores Nonas Decembris*. Ad quem
 Processum seu Pompam Consulare respexit etiam
 Hieronymus, agens de Consule designato, *qui quasi de
 subjectis hostibus triumpharet, Capitolinas ascendit arces,
 quem plausu quodam & tripudio Pop. Rom. exceptit*. Qualem
 etiam Imperatoris Valentiniani Consulis designati
 Processum describit nobis Ammianus, *Et cum introisset
 Ancyram Imperator, paratis AD POMPAM pro tempore
 necessa-*

Ad Mar-
 cell. de exi-
 tu Latæ.

Lib. xxv.

necessariis, CONSULATUM INIIT, adhibito in Societatem trabæ Varroniano filio suo admodum parvulo, cuius vagitus pertinaciter reluctantis ne in CURULI SELLA VEHERETUR EX MORE, id quod mox accidit, portendebat. Vides hic Imperatorem Consulem, procedentem eundem solemnem pompam in rem paratam, die inchoati Consulatus, adscito quoque in societatem illius honoris & Processus infante filio adhuc vagiente, nempe τῷ ἐν ἀγκάλαις ὑπάρχει, ut loquitur alicubi Themistius de Consulatu lactentibus adhuc Augustorum liberis delato. Sic frequentes Nobilissimi Pueri Coss. in Inscriptione legum Codicis Theodosiani, ut paullo ante de Valentiniano III. & Honorio videbamus; ac de Olybrio Valentiniani genero Hieronymus, Consul quidem in pueritia. Ascendebant nempe frequenter augustissimum illud Consulum Tribunal, ut de Traiano Plinius loquitur, Imperatores; ita tamen ut ea ætate ex Domo Augusta alterum sibi Collegam vulgo adsciscerent, submotis ab ea trabæ societate privatis. Hinc de Juliano Ammianus, qui Sallustium Præfectum Galliarum alterum sibi adjunxerat Consulem, & videbatur novum adjunctum esse Augusto privatum, quod post Diocletianum & Aristobulum nullus meminerat gestum. Ejus moris tamen, privatos à societate Consulatus removendi, auctorem Constantium Juliani Decessorem innuerat alibi idem Ammianus, Quod autem per omne tempus imperii nec in confessum vehiculi quemquam suscepit, nec IN TRABEA SOCIUM PRIVATUM adscivit, ut fecere Principes consecrati. Haud obscura vero, quæ vulgo Auctores antiqui referunt de ornata ab Augustis Sella Curuli, seu de illo titulo Consulibus,

— Augusti quem se decorare fatentur,
Vuuu 2

& qui
Claud. in
Pr. Conf.
Scil. lib. 1.

Orat. XII.

Epist. ad
Demetriad.
p. 63. T. I.

Lib. XXIII.

Lib. XVI.

Panegy.
Julian.
P. 229.

& quibus multa consentanea apud Libanium legas, tradentem inter alia Imperatores gratificari volentes Consulari dignitati, in semet eam recepisse adnexo Consulatus imperio. At aliter loquitur Consul ipse tandem & Imperator Julianus, qui refert alicubi Imperatores, alias dignitates Recip. aboleviffe, alias retinuisse.

Orat. III.
P. 201.

de Consulatu vero addit, χαίρουσι ἡ καὶ πρὸς ἐνιαυτὸν τυγχάνοντες, gaudent etiam in annum eum adepti. Quo loco itidem notanda illa Zonaræ verba de

Annual. II.

Principibus ante Diocletianum, οἱ πρῶτω γὰρ Κασιλάς κτ' ὄν' ἴθατοτε πημύτω, superiores enim Imperatores INSTAR CONSULUM observabantur. Certe Jovem ipsum Deorum Regem & Patrem eo nomine quo vulgo Consules Græci, Θεῶν ὄπατον vocat idem Libanius,

Panegy.
Jul. p. 230.

& iteratione Consulatus augeri honorem negat in quadam Constitutione Theodosius junior, quia nihil est altius dignitate.

L. I. Cod. de
Consul.

DE PRO-
CONSULA-
TU Cæsarum.

Neque vero à gesto Consulatu PROCONSULES dictos eisdem Cæsares nosti, ut quibusdam tamen placuit, sed ob Pronconsulare imperium cum reliquis majestatis insignibus iisdem concessum, prout observarunt jam eruditi. In Nummis autem Cæsarum vix eundem PROCONSULIS titulum expressum videas, qui illis alioquin frequenter in faxis & in nonnullis literarum inscriptionibus apud Dionem, Eusebium, aliosque, & aliquoties apud auctores Historiæ Augustæ tribuitur. Miratur vero non leviter ὁ Γουμάσιος Cæsaronus hoc Nummorum aliorumque silentium; nec causam adsequi sese profitetur, cur præterita sit eadem Cæsarum dignitas in plerisque monumentis priscaevi, quum Tribunitiæ Potestatis constans occurrat mentio; quarum utraque tamen ex æquo Cæsaribus compete-
bat. Rationem autem vel silentii vel diversitatis inde peten-

petendam crederem: Primo, quod non semper aut in Urbe, sed extra pomerium duntaxat Proconsulitulum suscipere Imperatores. Diserte id apud Dionem expressum legas, ὅτι πάντες οὐκ ἐν τῇ πόλει ἀλλ' ἐν τῷ ἔξω πρυτανεῖο ἔσονται, καὶ Lib. I. II. ANΘΥΠΑΤΟΙ αἰεὶ, ὅσων ἀν' ἔξω πρυτανεῖο ὄνομαζονται. Consules enim sunt saepenumero & PROCONSULES semper quoties EXTRA pomerium sunt, appellantur. Hinc Elagabalus apud Dionem imperium in Syria suscipiens inter reliquos titulos, Proconsulis quoque nomen adsumit; procul nempe ab Urbis pomerio positus. Quo spectant etiam duo illustria apud Tacitum loca. Prius, ubi absentem Germanico delatum tradens Proconsulare id genus imperium, addit, quominus idem Annal. I. 14. pro Druso postularetur, ea causa, quod designatus Consul Drusus PRÆSENSQUE erat. Alterum, ubi decretum refert inter alia, ut Nero PROCONSULARE imperium Annal. XII. EXTRA URBEM haberet. Unde quum non eadem 41. esset huius tituli, quæ Tribunitiæ Potestatis aut aliorum ratio, inde in Nummis Cæsarium aliisque monumentis ommissa frequenter illius significatio, quem iidem tamen tribuunt nonnullæ Corporum & Collegiorum Inscriptiones. Secundo, quod hæc potestas Proconsularis infra aliarum fastigium censeretur, quæ in Nummis Cæsarium leguntur expressæ: unde nec Principis Senatus (quem titulum præter Augustum, à Tiberio cum Cæsaris & Germanici appellationibus adsumptum tradit Dio) nec de jure Relationis, alia appendice principalis fastigii, ullam in iisdem mentionem reperias. Neque enim omnibus, sed præcipuis appellationibus superioris potestatis & jam olim & hodie etiam Nummi Principum signari consueverunt. Hinc reliquis etiam titulis, Imperatoris, Cæsaris, Augusti, Pontificis Maximi, Tribunitiæ Potestatis, Consulis, PROCON-

SULEM postponi passim videas in præcis Inscriptionibus, & in litteris Galerii Maximini apud Eusebium. Adeo ut nec adscriptum eundem reperias in antiquis Cæsarum Elogiis, ante Nervæ & sequentia Antoninorum tempora, quibus plenior quædam refertur honorum & titulorum congeries, quamquam jam ante Proconsulare illud imperium Augusto tributum constet ex Dione, & Neroni ex Tacito. Trajano certe & Ælio Cæsari adscribunt etiam hunc titulum Marmora, ut pateat errare virum incomparabilem, qui in Antoninis hunc primo credit reperisse. At Nervæ quidem male tribuitur lapis apud Gruterum cum illo titulo *Proconsulis*, qui successori ejus Nervæ Trajano adscribendus; prout colligo ex adjuncto *Dacici* cognomine, & lacunis inscriptionis, quæ non incommode suppleri possunt. Tota nempe aut certe præcipua vis hujus potestatis in Imperatoris vocabulo jam erat reposita, cujus auspiciis reliqui Præsides bella suscipiebant, & quo uno nomine supremum peregrinarum juxta & urbanarum rerum arbitrium, omniaque Magistratuum jura in Cæsares translata aperte docet Dio. Additus tamen opportune, ut judico, & peculiari de causâ in gratiam Augusti *PROCONSULIS* titulus. Divisus nempe ab eo fuerat Orbis Romanus in Provincias Cæsaris & Populi, quarum postremis Populi Magistratus sub Proconsulum nomine præerant. Unde ut nihilominus Cæsaris auspiciis omnes illas provincias ex æquo administrari singularum Præsides facilius intelligerent, nec ullas partes Orbis Romani imperio illius exemptas, translata illa *PROCONSULIS* aut *JURIS PROCONSULARIS* ad eundem Augustum & successores nomenclatio. Et hæc notaveram in prima editione hujus operis, quum postea eandem *Juris Proconsularis*

Hist. Eccl.
lib. IX.

Thef.
ccxlv. 9. &
ccli.
Salmas. ad
Hist. Aug.
p. 82.

Lib. LIII.

ris Cæsaribus usurpati originem vidisse quoque Petrum Marcum in renovato formis luculento opere de Concordia Sacerdotii & Imperii recenter in urbem adlato, opportune monuisti. Neque vero statui debet cum magno Casaubono, ita pertinax hac in parte Nummorum veterum silentium, ut non sese manifestet hic PROCONSULI titulus in aliquot antiquis id genus monumentis. Mitto quem jam ab Occone descriptum videre idem potuisset in duobus Constantini nummis, nempe CONSUL P. P. PROCONSUL ANT. Tres autem eodem quoque titulo inscriptos, quos notare mihi contigit in illustribus Cimeliariis, quia vulgo rariores, in Lectoris gratiam hic haud illibenter, vulgamus. Exhibent duo priores aurei, deprompti ex Gaza Palatina, Diocletianum ac Maximinum, cum figura quæ Globum gestat in averfa parte, solito illis temporibus in nummis simbolo, & inscr. CONSUL VII. P. P. PROCOS. Tertius itidem aureus è Museo laudati sæpius Etrusci Mæcenatis Cardinalis Medicei, Magnum Constantinum signat, cum inscr. averfæ partis P. M. TR. P. P. P. COS. IIII. PROCOS. ubi prioribus litteris Pontificem quoque Maximum vides eundem Cæsarem designari, quod rarum alioquin in nummis illorum temporum supra monuimus.

Pag. 53. 8.
537.

Immo

Immo ejusdem etiam notæ Trajani nummum vidisse memini apud Abbatem Bracesium, sed ex eo nummorum genere, quos *Crotoniatas* vulgo appellant, in quo nempe Caput Trajani cum inscr. IMP. CÆSAR TRAJANUS AUG. P. M. P. P. PROCONS. in averfa autem parte, Æneas cum Anchise & Iulo. Cæterum ad hunc PROCONSULIS titulum non referri debuit ille Zonaræ locus de Augusto, ἡ ὑπέρτατον πρὸς τὸ εἶναι ἐλαττοῦς, ut male observat vir doctus, sed ad perpetuam Consularem potestatem Augusto delatam, ut supra ex Dione vidimus. Eandem vero dignitatem candidatis imperii aliisque arbitris supremæ potestatis frequenter concessam apud Auctores legimus, sicut Germanico, Seiano, ac necdum Augustis Pio, Marco, ita ut inter initia fastigii Cæsarum seu *adipiscendo imperio*, ut Tacitus ca de re loquitur, *preparata*, eandem quoque dignitatem reponendam constet. Quæ vis autem hujus imperii fuerit perspicue designat meo judicio Tacitus, *Tunc decreto Patrum permittitur Germanico Provincia quæ mari dividuntur, MAJUS que imperium quoquo adisset, quam his qui sorte aut permissu Principis obtinerent.* Hoc nempe *Majus Imperium* nihil aliud quam imperium illud Proconsulare, quale Augusto delatum iisdem verbis describit Dio, ἐν ᾗ τῶ ὑπάρχοντι τὸ ἀλλοτρίον ἢ ἐκασταρχῶν ἀρχόντων ἰσχυρὸν ἐπέτελλε, ut MAJOR ipsi in Provinciis, quam eorum Præfectis potestas esset. Ita ampliata paulatim hæc potestas, quæ jam in M. Antonio Præto reperta, (cujus *infinitum imperium* vocat Lactantius,) renovata in Pompeio Lege Gabinia, qua permittitur ei ad quinquennium juxta Dionem Proconsulare imperium in toto Orbe Romano, aut quum delata ei rei frumentariæ procuratio, seu interprete illius legis Tullio, MAJUS IMPERIUM in Provinciis quam sit eorum qui eas obri-

Annal. XIII.
21.

Annal. II.
43.

Lib. LIII.

Lib. I. c. I.

Lib. IV. Ep.
ad Att. I.

obtinere. At non *Majus* sed *Æquum* illud Pompeii cum
 Proconsulibus imperium lege Gabinia ei concessum
 vocat Velleius, & cujus imperii exemplum in Corbu-
 lone repetitum Neronis temporibus apud Tacitum le-
 gas. Hinc autem dignitatis hujus memoriam Pompeii
 ejusdem Nummi cum PROCONS. titulo servarunt;
 ut originem iterum & exempla hujus Augustorum fa-
 stigii in ipsa Republica observes. Alioquin aucta ea-
 dem potestas in Cæsaribus, cujus tres reperio præroga-
 tivas: Primo quod revera non *æquum* sed *Majus* illis
 quam Præsidibus Provinciarum in easdem cederet Im-
 perium. Id certe clare innuit Ulpianus, *Præsēs Provin-*
cia MAJUS IMPERIUM in ea Provincia habet omni-
bus POST PRINCIPEM, quibus consentanea & to-
 tidem verbis tradit agens de officio Proconsulis. Se-
 cundo, quod non ad certum tempus, sed perpetua il-
 lis deferretur, nec deponi proinde intra pomerium,
 aut renovari eandem opus esset, ut observat Dio; qui
 alibi docet Proconsulare imperium gerenti in urbem
 venire non licuisse. Imperium itaque illud Proconsula-
 re Cæsarum Perpetuum intra & extra pomeria; usus
 autem appellationis PROCONSULIS extra pomeria
 solitus ab iis usurpari; quorum utrumque aperte di-
 versis locis tradidit Dio. Quamquam & simile quid
 jam olim in libera quoque Republ. concessum, quum
 auctore Livio, Q. Fulvio Proconsuli & postea M. Mar-
 cello concessum, ut Urbem cum imperio inirent. Ter-
 tio, quod citra certos maris aut terrarum limites, Cæ-
 saribus in toto Orbe Romano, non ut Pompeio ad
 quinquagesimum à mari milliare, jus illud deferretur.
 Nihil quippe aliud, ut jam monui, illo jure seu impe-
 rio Proconsulari quæsitum, quam ut æquum vel supre-
 mum Cæsarum in omnes Provincias Cæsaris & Populi
 X x x x   impe-

Annal. xv.

25.

L. 4. de Off. Præsid.

L. 8. D. de Off. Proconf.

Lib. LIII.

Lib. XXXIX.

L. xxvi. c. 9.

& 21.

imperium ipso nomine traderetur. Ut proinde non male Symmachus Imperatorem vocet alicubi *cunctarum Provinciarum parentem*. Et hæc obiter de illo titulo Proconsulis à Cæsaribus admissi, quem non satis hætenus expendèrant viri docti, & cujus nobis occasionem suppeditavit non doctissimi solum Casauboni dubium & sollicitudo circa Nummorum, ut existimabat, ea de re silentium, sed & ingenua alterius Semonis confessio, qui doceri ab eodem cupit, cur Severus alique eum sequuti Imperatores, PROCONSULES vocentur in Inscriptionibus antiquis, additque, *Hoc non mediocriter mirari soleo, quia causam ignoro*. At hæc omnia plana jam ni fallor & perspicua.

Jos. Scalig.
Ep. LXVI.

De Titulo

PATRIÆ

PATRIÆ,

et adfimi-

bis.

^a Bell. Civ.

l. II.

^b Lib. LIII.

Lib. I. de

Clem. c. 14.

Frequens vero in iisdem Nummis PATRIS PATRIÆ appellatio, quam Ciceroni primum tributam, & dein ad Cæsares translata observat^a Appianus. Mitto obviam ejusdem rationem à^b Dione indicatam, qui illud non ut potestatis, sed ut honoris & cautelæ vocabulum, iisdem impositum docet; ut meminerint subditos Patriæ Caritate diligere, & subditi eosdem vicissim debita liberis reverentia prosequi; seu ut Seneca de causâ illius appellationis Principi concessæ, alicubi loquitur, PATREM quidem PATRIÆ appellavimus, ut sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima, liberis consulens, suæque post illos ponens. Illud vero magis hic ad rem facit, quod notat insuper Appianus, ferius eam reliquis appellationibus concedi solitam, & nonnisi post prævia magnarum rerum experimenta. Hinc videas eandem in prisca monumentis Historiæ Augustæ, ut summum quasi honorum apicem, neque statim, neque promiscue Cæsaribus concessam; quæ discrimina demum ex eorum Nummis intelligas. Ita J. Cæsari, à quo mos illius cognomen ad successores transf-

transiit, post mortem primo delatum hunc titulum existimarunt Viri docti, ob Columnam illi defuncto ab Antonio erectam cum inscr. PARENS PATRIÆ, quam ut *exsecratam* sugillat alicubi Tullius. Verum non ^{Philip. r.} repertum tum primum sed renovatum hoc ejus cognomen- tum, præter Dionem aut Tranquillum, Nummi id satis refellunt eodem vivo percussi, in quibus CÆ- SAR PARENS PATRIÆ describitur. De tempore ejusdem appellationis Augusto concessa major inter e- ruditos controversia, de qua videnda Lapidis Inscri- ptio apud Gruterum. De Tiberio, cognomen illud ^{Thef.} constanter cum recusasse Dio & Suetonius tradunt, ac ^{CXXXVI. 2.} ejusdem Nummi fidem faciunt, qui carent hoc titulo. A Nerone illum sub initium principatus propter æta- tem rejectum auctor iterum Tranquillus; ita tamen ut brevi post receptum constet ex ejusdem Nummis, qui primis Imperii annis percussi, eundem cum reliquis si- gnant. A Vespasiano eandem appellationem cum Tri- bunitia Potestate serius admissam auctor itidem Tran- quillus. De posteriori vidimus; priorem autem secun- do imperii anno jam ab eo susceptam agnoscas in eju- sdem Nummis. De Hadriano etiam refert Spartianus, PATRIS PATRIÆ delatum sibi nomen *statim at- que iterum distulisse*, quod hoc nomen Augustus sero me- ruisset. Hanc tamen moram brevem fuisse, recte ex e- jusdem Nummis collegit magnus Casaubonus; qui nempe primo ejus Consulatu percussi illius cognomen- ti meminere. Sciendum tamen plurimos extare eju- sdem Nummos cum sola Inscriptione HADRIANUS AUGUSTUS, & memoria Consulatus; ut vel hinc *iterum* hoc nomen illum *distulisse* cum Spartiano collig- as. De Pertinace vero, ut singulare observat Capito- linus, quod primus eadem die Augustus & PATER

PATRIÆ sit renuntiatus; quod etiam de Alexandro Severo & reliqua honorum congerie adnotavit Lampridius. Ubi observandum obiter, non tam ratione aut destinato consilio, quam impetu & acclamationibus Populi aut Senatus, appellationes id genus frequenter concessas. Ita eodem ritu, quo Romulus olim Parens Urbis à multitudine declaratus legitur apud Livium, sic à Populo J. Cæsarem PARENTEM PATRIÆ legas apud Dionem proclamatum; ne magis Ciceroni cum Appiano, quam ejusdem Romuli exemplo, cognomen illud Cæsaribus tributum censeas. Nec aliter

Pag. 697.

de Othone narrat Dio in Excerptis Constantinianis eum à militibus PATRIS nomine sæpe proclamatum, tanquam liberis ac parentibus propriis sibi chariorem.

De Provid.

Βασιλεῖ ᾧ inquit alicubi Philo, ἐπέτι πατρῴης οικείης ΠΑΤΡΟΣ, Regi appellatio nulla magis propria quam PATRIS. Cæterum jam olim Cyrum Patrem, seu ΠΑΤΕΡΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ dictum observat Pausanias, & eandem etiam appellationem Antoninum Pium meruisse,

In Arcadi-
cis.

σε, δόξη ἡ ἐμὴ καὶ τὸ ὄνομα τὸ Ἐκύρα Φέροισιν ἀνὲρ πατρῴης ΠΑΤΕΡΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ καλεῖσθαι. Mea vero sententia Cyri senioris nomine insigne insigniri meruisset, ut nempe PATER HOMINUM diceretur. Quo nomine dicam illi scribit Vir undiquaque doctissimus ad Capitolinum, quasi oblitus sit Pausanias, decreto Senatus PATREM PATRIÆ appellatum eundem Antoninum, & ita occupatum esset à Senatu, quod ipse decernendum statuit. At quis non absolvendum hic videt ab omni reprehensione Pausaniam; quum non eadem sit PATRIS PATRIÆ & PATRIS HOMINUM appellatio; prior angustior nec solius Antonini, sed promiscue Cæsaribus communis, ut vel eorundem Nummi-
tuculenter arguunt, posterior Jovi Deorum Hominum-
que

que Parenti propria & Cyro peculiaris. Quod ipsum & res arguit & confirmat egregie Themistius, qui mire Pausaniæ locum & mentem illustrat. Ille enim uti Cyrum PATREM, alios Persarum Reges variis cognominibus distinctos commemorasset, addit, *Θεία δὲ μήνη ἢ πατέρα ἐπωνομία, ΠΑΤΕΡΑ γὰρ ἀνθρώπων καὶ Διὸς πρὶν ἐπωνομάζουσι.* *Sola vero ex iis divina Parentis appellatio, PATREM enim hominum & Jovem ipsum Poëta appellant.* Ita voluisset hoc loco Pausanias, Antoninum non PIUM solum aut PATREM PATRIÆ, quod usu jam tritum & infra ejus *φιλανθρωπίαν*, sed PATREM HOMINUM Jovis aut Cyri exemplo appellari; quemadmodum alibi eundem Cyrum & Justinianum inter se componit itidem Procopius, *ἐπεὶ καὶ ΠΑΤΗΡ ὡς ἡμῶς ἐστὶ* ad Herodotum nempe respiciens, qui eandem plane causam tributæ Cyro appellationis tradit, *Κύρου δὲ ΠΑΤΗΡ, μοχθὸς δὲ ὅτι ἡμῶν.* Eodem quoque titulo compellaverat jam olim Augustum Ovidius;

Hoc tu per terras, quod in aethere Juppiter alto

Fast. l. 11.

Nomen habes, HOMINUM tu PATER, ille Deum.

Hinc Cæsares etiam non solum PATRES PATRIÆ, aut *Patres Urbis*; quemadmodum alii, sed minorum gentium *Patres Defensoresque civitatum* dicti occurrunt in Constitutionibus Imperatorum, aut *Patres Coloniae* vel *Provinciae* in lapidibus antiquis; sed revera Jovis instar, *Patres Ausonii, Patres Latii, Patres Mundi* etiam, seu *Patres Orbis* frequenter Poëtis dicti, puta Martiali Statio, aliisque. Quin sola etiam PATRIS appellatio iisdem jam Divis nonnunquam adscripta, sicut DIVUS AUGUSTUS PATER in aliquot Nummis; ut non frustra eodem adhuc vivo dixerit Poëta illi familiaris,

Hic ames dici PATER atque Princeps,

X. XXX 3

& Tra-

& Trajanus in quodam nummo Hadriani sub Jovis habitu cum fulmine & hasta, DIVUS TRAJANUS AUG. PARTH. PATER, in alio autem ejusdem Hadriani, quem viderat ὁ πᾶν Peireskius, PATRI; ac præterea Pertinax in singulari nummo Regiæ Gallorum Gazæ mihi inspecto DIVUS PERT. PIUS PATER. Eadem nempe de causa, ob quam Jovem Græcis PATREM dictum videre licet apud Diodorum, aut apud Lactantium, qui tradit Gentilibus omnem Deum inter solemnes ritus & preces PATREM nuncupari. Ut etiam indeliqueat, non frustra ad illud Virgilianum, *Da Pater augurium*, dictum à Servio. PATER Religionis, ut supra diximus, nomen est; quomodo & Patres dicti jam olim sacrorum cum apud Gentilem apud Christianos Antistites, ut eruditis notum, ac notanter *Pater sacrorum* apud Tertullianum in Apologetico. Immo inde quoque profectum hunc morem videas, ut defuncti Augusti PATRES aut PARENTES à successoribus vocarentur, quamquam nullis cognationis vinculis iisdem conjuncti; cujus moris crebra exempla occurrunt in Codice Theodosiano. Quo loco insuper notandum illud, quod Totilas apud Procopium ad Imp. Justinianum scribens, PATREM eum se vocaturum dicit, si Pacem concedat, ΠΑΤΗΡ 1.111. c.21. τε ἐν ἐμὸς ἐπέτως καλεῖσθαι. Cæterum illud cognomen PATRIS ORBIS, quod meruisse pridem Augustum tradit alicubi Ovidius,

Jam dudum tu PATER ORBIS eras,
gestasse demum videmus illius Conjugem Liviam, quæ in Nummis GENETRIX ORBIS vocatur. Hinc natæ rursus illæ propriæ Cæsarum appellationes in eorum Nummis itidem obviæ, PATRIS CASTRORUM, PATRIS EXERCITUUM, quæ ut summi facti-

Lib. v.

Lib. iv. c. 3.

Bell. Goth.

1.111. c.21.

Fast. l. 1.

fastigii vocabula Augustis tantum solita conferri, aut designatis eorum hæredibus. Quæ illustrant egregie locum Taciti, apud quem inter reliqua crimina Pisoni objecta, vitio versum, quod passus sit, ut PARENS LEGIONUM appellaretur. Novum insuper in Augustorum gratiam repertum PATRIS SENATUS cognomentum, quod Claudio recusanti Consul Vipsianus deferebat (*quippe promiscuum PATRIS PATRIÆ cognomentum*) sed à Pupieno ac Balbino receptum eorundem Nummi arguunt, cum inscr. PATRIS SENATUS; quibus addi potest Nummus Commodi cum eadem egipraphe PATER SENATUS. Repertum illud nempe vice antiquæ appellationis PRINCIPIS SENATUS, quam ab Augusto susceptam, à Tiberio inter titulos principatus adscriptam supra ex Dione vidimus, & quam Pertinaci etiam tribuit vetus lapis, IMP. CÆS. P. HELVIO PERTINACI PRINCIPIS SENATUS PATR. PATRIÆ COS. II. Ac Imperatorum exemplo ad Augustas etiam translata itidem cognomenta MATRIS SENATUS, MATRIS CASTRORUM, MATRIS etiam PATRIÆ, quæ Nummi & Marmora Faustinae, Juliae Severi, Mamae & Victoriæ largiuntur, & de qua priori appellatione Lucanus noster,

Tarpeiamque Fovis sedem, MATRESQUE SENATUS. Lib. vi.

Qui mos scilicet in Liviae gratiam inductus, quam alii PARENTEM, alii MATREM PATRIÆ appellandam censebant. Alioquin ut illi Patres aut Matres Castrorum, Exercituum, Legionum, Senatus; ita FILIUS Castrorum vocatus Caius apud Suetonium, & Legionum alumnus apud Tacitum, & Gordianus, FILIUS Exercituum, & Senatus apud Capitolinum, *Cor-* In Gordianus^{no.}

us dicit omnes MILITES eum FILIUM appellasse, ab omni SENATU FILIUM dictum. Quomodo nempe jam ante M. Aurelius pro civium erga se caritate, ab aliis modo FRATER, modo PATER, modo FILIUS etiam, pro cuiusque aetate dictus ac dilectus.

Cap. in M.
Aurel.

De Titulo
Pii & ad-
finibus.

Lib. xxix.

Orat. ix.

Orat. ix.

P I I vero & F E L I C I S cognomenta tribuunt passim iisdem Augustis antiquæ Nummorum & Lapidum inscriptiones. Mos autem earum inductus ex acclamationibus Senatus in inaugurationibus Principum, aut præclaris rebus in commune beneficium ab iis gestis. E. lagabalus quidem inter reliquos imperii titulos, utrumque adsumpsit ante Senatus decretum, ut constat ex eisdem Epistola apud Dionem. Alias enim neque continuo sub initium Principatus, neque conjunctim semper eadem appellationes Cæsaribus delata. Discrimen hoc & corruptum simul morem adulatione illorum temporum in Commodus observat Lampridius; *Inter hæc Commodus, Senatus semet ridente, quum adulterum matris Consulem designasset, appellatus est P I U S, quum occidisset Perennem appellatus est F E L I X.* Hinc utrumque nomen simul in Nummis ejusdem Commodi primum videas receptum, & dein in Severi aliorumque Cæsarum inscriptionibus frequens. Alioquin & Tiberio jam olim sed abnenti, & Successori ejus Caio in Deos juxta & conjunctos impio, P I I cognomen delatum tradit Suetonius. De ratione vero illius appellationis præter Antoninum vulgo postea Cæsaribus concessæ, differit cum Cæsar ipse sed *ἀποβίβω* Julianus, tum alicubi Themistius, qui alibi etiam Deorum exemplo ita dictos docet, qui tanquam ΕΥΣΕΒΕΙΣ & ΣΩΤΗΡΕΣ soleant invocari. Hinc recepta jam olim à Syriæ Asiæque Regibus nomenclatio cum aliis Deorum cognominibus; ut inter cæteros ab Antiocho Evergete,

te, sicut probat illius Nummus, ANTIOXOY EYEP-
 GETOY EYΣEBOYΣ BACIΛEΩΣ. Apud Roma-
 nos vero duplici ratione tributum illud cognomen
 Cæsaribus liquet ex eorum Nummis: Priori, pro Re-
 ligione erga Deos; unde instrumenta sacerdotalia, Pa-
 teræ, Aræ, aut Tempa in aliquot Cæsarum & Augu-
 storum Nummis depicta, cum inscr. PIETAS AUG.
 Quo spectat rarus quidam Otaciliæ Augustæ, in quo
 mulier stans juxta Aram, dextram extendens, & fini-
 stra tenens pixidem, cum inscr. PIETAS AUGU-
 STÆ. Eadem scilicet Εὐσεβείας & Θεοσεβείας significatio
 de Religionis cura & pietate in Deos apud Gentiles,
 ut frustra inter eas voces discrimen quæsitum sit à non-
 nullis. Ita utrumque promiscue sumi à Platone videas,
 ὅταν ἐξ ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ θεοσεβοῦς ἀσεβείας ψήφται. In Cratylō
 paullo post, καὶ τῶ ἐξ εὐσεβοῦς ἀγαθῶν ἀσεβείας. p. 394. edit
 H. Steph.

Altera, frequentius pro infito amore erga Liberos, Pa-
 rentes, Senatū, Principem, & mutua quadam inter
 se omnium ordinum caritate. *Quid est Pietas* juxta Tul-
 lium, *nisi voluntas grata in parentes*; & quo sensu proin-
 de noti vulgo & PIUS Æneas apud Poëtā, & PII
 fratres Catinenses apud Græcos ac in Nummis itidem
 obvii, & præter Oppium, Metellus, ac S. Pompeius
 PII in iisdem similiter dicti. Ita rursus Parentum in
 liberos caritatem, non solum PIETAS in Augustarum
 Nummis, Matris Symbolo gremio liberos foventis, aut
 manus super eosdem extendentis frequenter adum-
 brat; sed in quodam etiam aureo Antonini Numisma-
 te figura stans cum tribus pueris & inscr. PIETATI
 AUG. Quo referri etiam debet rara inscriptio Theo-
 doræ Maximiniani Conjugis PIETAS ROMANA,
 cum figura mulieris filium lactantis, & qualem supra
 videas expressam in Historia Augustarum. Hinc vero

Yyy natum

In Plancio.

In Cimel.
 Card. Leo-
 pold. Me-
 dic.

natum utrumque hoc discrimen in Romanorum monumentis, ut iis ex æquo celebraretur PIETAS Principis cum erga Deos, tum in liberos ac subditos, pro utraque nominis illius ratione; & rursus PIETAS subditorum erga Principem ut Parentem nempe communem, aut etiam ut Numen tutelare. Inde *Ασιθεα* seu

Annal. vi. *Impietas* dicta crimen Majestatis, ut Albucilla apud Tacitum, *qua defertur IMPIETATIS in Principem*, & clarissime apud Dionem in Excerptis, *ταῖς λεγομένοις ΑΣΕΒΕΙΑΙΣ*. Adeo ut non mirum sit audire Pisonem

Annal. lxxi. 16. de se profitentem, *vixisse me Caesar cum fide adversum te, neque alia in Matrem tuam PIETATE*; aut statuam videre erectam L. Vitellio patri Imperatoris cum inscr.

Suet. in Vitellio. PIETATIS IMMOBILIS ERGA PRINCIPEM. Unde & inter faustas Patrum acclamationes in inauguratione Pertinacis, ingestum illud PIETATI SENATUS FELICITER; quem Lampridii locum egregie rursus illustrant præclari Nummi Antonini PII & Commodi, cum Imperatoris & togata Senatus figura ac inscr. PIETATI SENATUS. Nempe juxta Plinium, PIETATI SENATUS *cum modestia Principis FELIX speciosumque certamen*. Ita vicissim alius occurrit nummus Galbæ insignis, & cujus ectypum hic habes è Museo, quod nosti, viri apud vos à genere, dignitate, meritis, ingenii ac vitæ elegantia splendidissimi, & de quo sæpe alias in hoc opere, Camilli Maximi. Exhibet ille in priori nummi facie caput Galbæ laureatum cum inscr. SER. SULP. GALBA. IMP. CÆSAR AUG. p. m. TR. P. in averfa autem juxta sequentem iconem, duas figuras stantes, unam Imperatoris paludati quam minus accurate cælator expressit, alteram Senatus togati sinistra lauream tenentis, dextra autem coronam Imperatoris capiti impo-

nentis,

mentis, cum inscr. SENATUS PIETATI AUGUSTI.

Crederem facile inscriptum ita hunc Nummum auctoritate Senatus, ob adoptatum à Galba Pisonem, nobilem utrinque, & in quo facto Patrum favor aderat, auctore Tacito; ni obstaret forte breve illud quadriduum quod inter adoptionem & cædem fuit, intervallum. Ita haud dissimilem nummum in L. Vero descripserunt viri docti, cum eadem inscr. PIETATI SENATUS. Sic alibi mutua duorum Augustorum Pupieni & Balbini concordia solito symbolo, duabus nempe manibus junctis adumbratur, cum inscr. PIETAS MUTUA AUGG. Ita factum etiam, ut sequiori ævo inter solita & propria Imperatorum epitheta, PIETAS sicut *Mansuetudo*, *Clementia*, aliarque id genus sit recepta, quod notatur in Novella Justiniani, & cujus exempla in Constitutionibus Imperatorum, obvia ut ^aTheodosii, *Nec non à Divo PIETATIS meæ Avo*; & cum apud ^bSymmachum aliquoties, tum ^cCassiodorum, qui Theodericum inducit scribentem ad Imperatorem Anastasium, *ad Serenissimam PIETATEM vestram*. Ut mittam etiam Ponticam Dicecesim à Constantio, quod ^dAmmianus refert, ad honorem Uxoris *Eusebiæ*.

Hist. r. 19.

Occo. pag. 303. & 307.

Nov. cxv.

^a Cod. Th. l. 2. de Frum. Urb. Const.

^b Lib. x. Ep. ^c Var. lib. r. ^d Lib. xv. 11.

Yyy 2 PIE-

biam optimorum Nummorum scripturam non temere rejiciendam. Nihil enim obstat, cur non ΠΕΙΟΣ dici potuerit hic Imperator, sicut ΜΑΓΝΟΣ, ΑΓΓΟΥΣΤΟΣ, ΙΟΥΣΤΟΣ, aliaque id genus Romana nomina jam alibi notavimus; quæ ideo quod in proprii cognominis vicem transferant, Romanam etiam appellationem frequenter retinere. Ridet certe alicubi Lucianus, quendam historiarum conditorem, qui Romanorum nomina in alia Græca transformabat, *Saturninum* vocans Κρόνον, *Frontonem* Φρόντιν, aliaque id genus multo absurdiora. At non proinde ferendus error nobilis antiquarii, qui in Nummo Caracallæ Tarsensis, obvias litteras Π. Π. explicat ΠΕΙΟΣ ΠΑΡΘΙΚΟΣ seu *Pius Parthicus*, quæ juxta consuetum earum in sexcentis Nummis id genus usum, ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ explicari debuerant.

FELICIS etiam appellatio Syllæ exemplo à Cæsaris admittitur, quam Commodus, Perenne occiso, peculiari Senatus decreto demum concessam, ex Lampridio & Nummis ejusdem monuimus. Inde etiam juncta dein ΠΙΙ & FELICIS cognomina, in nummis & inscriptionibus ejusdem Commodi primum recepta. Neque obstant illæ Inscriptiones, quas video in magno Gruteri opere ad M. Aurelium hujus Patrem referri, cum utraque illa appellatione, IMP. CÆS. M. AURELIO ANTONINO ΠΙΟ FELICI. Caracallæ enim, qui eadem nomina *M. Aurelii Antonini* gestavit, illæ verius adscribendæ; ut licet etiam eruere ex adjuncto BRITANNICI, quem prior præfert Inscripção, titulo; ac præterea ex præmissis illis ante M. Aurelium IMP. CÆS. nominibus, quod in Romanis Nummis Caracallæ, non autem Marci obvium. Neque vero infrequentes in luculento illo Thesaurò id

Yyyy 3 genus

Quom.
confer.
Hist.

Tristan.
Tom. II.
p. 215.

De Titulo
FELICIS &
adfinibus.

Thef.
CCLVIII. 9.
10. &
CCLIX. 1.

genustranspositiones ortæ ex nominum communione, cujus exempla etiam alibi in hoc opere notamus.

Thef.
ccxlvi. 4.

Plin. in Pa-
negy.

Quamquam utrumque PIETATIS & FELICITATIS elogium norim Trajano concessum in veteri Marmore, & juxta ejus laudatorem, de eodem dictum sit à cuncto Senatu, ò te FELICEM; mox, *Estne verum quod inter ista clamavimus, ò nos FELICES.* Scilicet juxta veteris itidem Nummi epigraphen, quæ eandem appellationem Senatui tribuit, INVICTA ROMA FELIX SENATUS. Solliciti nempe ante omnia Cæsares, ut felicitas suorum temporum non uno acclamationum aut monumentorum genere posteris tradèretur,

Ovid. l. 1.
Trist. El. 2.

*Hoc duce si dixi FELICIA SÆCULA, proque
Cæsare tura pius, Cæsaribusque dedi.*

Hinc frequentes illæ in præclaris eorundem Nummis Inscriptiones, FELICITAS AUGUSTI; FELICITAS TEMPORUM; FELICITAS REIPUBLICÆ; FELICITAS SÆCULI; FELICITAS PUBLICA; FELICIA TEMPORA; FELIX TEMPORUM REPARATIO; item ADVENTUI AUG. FELICISSIMO, & in eximio nummo Maxentii ÆTERNA FELICITAS AUG. Hæc omnia vero variis ibi symbolis expressa, Triremi puta seu prosperæ navigationis cursu; quatuor Pueris & Cornucopia, ceu quatuor anni tempestatum felici proventu; Olivæ ramo & Caduceo ceu Pacis nuntiis; tum figuris Victoriarum nonnunquam, ut belli feliciter confecti testibus. Unde patet etiam cur apud Symmachum aliosque scriptores eorum temporum, SÆCULI vel TEMPORUM FELICITAS, *Laus, Gloria, Fama, Equitas*, in litteris ad Augustos exaratis passim extollantur, subinde vero infelicitas temporum, seu Tacito

Annal. xiv.
48.

Tem-

Temporum infamia notetur. Et apposite hanc in rem Calliodorus, *Præsertim cum BEATITUDO sit TEM-* Var. lib. 1.
PORUM, latitia populorum. Inde quoque illæ Cæsa- c. 20.
 rum in antiquis Lapidibus appellationes, non PII so-
 lum aut FELICIS, sed PISSIMI, FELICIS-
 SIMI, BEATISSIMI, quas duas postremas non
 unus etiam Diocletiani & Maximiniani Nummus præ-
 fert. Quod minus mirum ea ætate qua *Invictissimi, Vi-*
ctoriosissimi, Fortissimi, Clementissimi, Maximi, dicti pas-
 sim Augusti. Immo inde etiam eorundem Cæsarum
 Regia, & ejusdem Urbis simulacra, Colonia, BEATÆ
 passim & FELICES dictæ in antiquis id genus monu-
 mentis; qualis ROMA BEATA in nummo Constan-
 tii; ROMÆ FELICI, in nummis Caracallæ & Ma-
 crini; in aliis FEL. BER. seu *Felix Berytus*; FELIX
 IADERA; OCTAVIOLA FEL. apud Ligorium;
 FELIX RAVENNA; in singulari nummo Mediceo
 COL. AUR. KAR. KOMM. P. F. *Colonia Aurelia*
Carrenorum Commagene Pia Felix; in nummis aliquot Se-
 veri & Caracallæ FELIX KART. ac in Galerii Ma-
 ximini nummo Mediceo, SALVIS AUGG. ET
 CÆSS. FEL. KART. seu *Salvis Augustis & Cesaribus*
Felix Carthago; Ut satis liqueat, cur à Tertulliano vo- De Pallio.
 centur Carthaginenses *vetustate nobiles, novitate FE-*
 LICES; ea ætate nempe qua se ita publico ære signa-
 bant, juxta consuetos id genus restauratarum sub Cæ-
 saribus Urbium appellationes. Hinc apposite de eadem
 Carthagine Optatianus,

Nunc se FELICEM, nunc se sub nominis arce

Tutam, quod KARTHAGO decus venerabile gestat.

Sic DACIA FELIX in aliis Nummis, h. e. secundum
 antiquam Trajani inscriptionem, *Cujus Virtute DA-* Thef.
 CIA Imperio addita FELIX est. Inde quoque nova cxxlix: 4.
 Roma.

Roma passim *Felicissima Civitas* dicta in Novellis Justiniani; immo Urbes etiam à Romanis restauratæ FELICITATES nuncupatæ, sicut Olyssipo *Felicitas Julia* apud Plinium. Neque aliter apud Græcos *μεγίστην ἡ εὐδαιμόνη* vocari passim videas nobiliorem quamvis civitatem, magnitudine scilicet & opibus florentem; quomodo & opulenti homines Romanis *beati & beatiores* dicti; aut Ephyra seu Corinthus Himerio apud Photium, judicanti oculo felicitatem adferens vocatur, quæ & alias illo *Felicitis* nomine apud Poetas & Historicos celebris. Quod vero monuimus è Nummis de FELICITATE PUBLICA, non autem singularum solum Urbium aut Provinciarum; aut de FELICIS appellatione sub Commodò recepta, illustrat etiam singularis quidam Nummus, quem primo descriptum videre contigit in Collectaneis Ligorianis, cum Commodi vultu in anteriori parte, in averſa vero cum memorabili inscriptione Coronæ inserta, ΚΟΜΜΟΔΟΒΑCΙΑΕΤΟΝΤΟC Ο. ΟCΜΟC ΕΥΤΥΧΕΙ ΝΙΚΑΙΕΩΝ, & quæ postrema explicabat Ligorius, *boni aut felicitis odoris Nicænsibus*. Quæ certe explicatio mihi quum mira, ac, ut libere dicam, absurda videretur, & ob totam Nummi epigraphen plane insolitam, ut qui scirem quantum sibi in his indulisset Ligorius, suspecta quodammodo esset Nummi ipsius fides, opportune postea occurrit mihi similis inter nummos vere Regiæ Gallorum Gazæ, quem verum utique ac genuinum deprehendi, & cum eadem quam descripserat Ligorius epigraphæ, sed quem aliter explicandum facile intellexi, nempe. Ο. ΟCΜΟC supplendo Ο. ΚΟCΜΟC ΕΥΤΥΧΕΙ. h. e. *Commodo Imperante Mundus Felix est Nicænsium*: quomodo legas itidem in veteri Epigrammate inedito Leonidæ in natalem Cæſaris,

ὄφρα

Bibl. Cod.
CCXLI II.

In MS. Re-
gin. Christ.

Ὁ Φερασεὶ Κοσμος ὅπως πάππον ἀναζήτηται,
Ὡς Παύλας τρέισις εἰσίδεν ΕΥΤΥΧΗΣ.

quamquam deest aliquid in priori versu, quod facile suppleri potest; cui & addas licet illud Græci Comici, ὦ πόλις, πόλις ὡς ΕΥΤΥΧΕΙΣ. Consueta nempe, prout vidimus, illorum temporum adulatione, ut sub pessimis etiam & infaustis Principibus, Temporum ac Publicam *Orbis Felicitatem* passim gratularentur Romani Orbis incolæ. Quod hic etiam à Nicænsibus factum, & in honorem illius Principis, sub quo primum FELICIS ille titulus inter solita Principatus vocabula admixtus. Ita quum è delatis à Senatu Macrino PII ac FELICIS nominibus solum FELICIS accepisset, ut auctor est Capitolinus, inde continuo signatum videas ejusdem Macrini Nummum, cum inscr. ROMÆ FEL. *Roma Felici.*

Nec præteriri debet hoc loco recepta sequiori Cæsarium awo DOMINI appellatio, quæ rursus Prænominis vice & supremi fastigii vocabuli, in eorundem Nummis signatur. Origo autem adsumpti illius tituli à Caio profecta, qui se juxta Victorem Schotti *Dominum dici tentaverat*, ac proinde apud Philonem à Rege Agrippa litteris ad eum scriptis, Ὁ Δεσπότι compellatur. Renovatus idem à Domitiano, quamquam de illo dixerit Papinius,

*Et dulci DOMINUM favore clamant,
Hoc solum vetuit licere Cæsar:*

*De Titulo
DOMINI.*
Sylv. l. i.
Ep. 6.

ita tamen ut nondum inter reliqua Principatus vocabula publico ære signaretur. Primus auctor illius moris occurrit nobis Aurelianus, cujus Nummum supra adtulimus inscriptum, DEO ET DOMINONATO AURELIANO; aut juxta alium à Savoto traditum, DEO ET DOMINO NOSTRO. Sed parcius adhuc usus il-
ZZZZ lius